

Міністерство освіти і науки України
Інститут археології НАН України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Науково-дослідний Центр Буковинознавства (Чернівці)
ВГО «Спілка археологів України»

VI міжнародний науковий семінар

**АРХЕОЛОГІЯ БУКОВИНИ:
ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Тези доповідей

м. Чернівці, 16 грудня 2022 р.

Чернівці
Технодрук

2022

ОРГКОМІТЕТ

Добржанський О. В., д.і.н., проф. (*голова*)
Скорейко Г. М., к.і.н., доц. (*заступник голови*)
Моця О. П., д.і.н., проф., чл.-кор. НАН України
Михайлина Л. П., д.і.н., доц., ст.н.с.
Пивоваров С. В., д.і.н., проф.
Рідуш Б. Т., д.г.н., проф.
Чучко М. К., д.і.н., проф.
Возний І. П., д.і.н., проф.
Петраускас О. В., к.і.н., ст.н.с.
Кулаковська Л. В., к.і.н., ст.н.с.
Манігда О. В., к.і.н., н.с.
Ткачук Т. М., к.і.н.
Гуцал В. А., к.і.н.
Руснак О. В., к.і.н.
Прохненко І. А., к.і.н., доц.
Баюк В. Г.
Грига В. В.
Боднарюк М. І.
Романович Т. І.
Калініченко В. А., к.і.н.
Ільків М. В., к.і.н. (*секретар*)

Археологія Буковини: здобутки та перспективи: Тези доповідей VI міжнародного наукового семінару (м. Чернівці, 16 грудня 2022 р.). – Чернівці: Технодрук, 2022. – 156 с.

Тези доповідей наукового семінару присвячені актуальним питанням археології Буковини та сусідніх регіонів. Розглядається проблематика кам'яної доби, епохи палеометалу, раннього заліза, середньовіччя та раннього нового часу, а також історії вивчення, охорони та використання об'єктів археологічної спадщини, музеєфікації старожитностей краю. Результати досліджень представили науковці та краєзнавці з Чернівецької, Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської областей, Києва, Вінниці, Чернігова, Ужгорода, Кам'янця-Подільського (Україна), Сянока (Польща), Сучави (Румунія), Стамбула (Туреччина), Будапешта (Угорщина).

Автори-доповідачі несуть повну відповідальність за точність наведених фактів та дотримання академічної доброчесності.

© Науково-дослідний Центр
Буковинознавства, 2022
© Автори, 2022

Драгомирецька О. Г. Посуд трипільської культури поселення Шипинці з колекції Крайового музею – об’єкт досліджень Олега Кандиби	36
Драгомирецька О. Г., Ільків М. В. Матеріали епохи пізньої бронзи з науково-допоміжного фонду Чернівецького обласного краєзнавчого музею	39
Ignătescu S. Octavian Luchian și tezaurul monetar de la Noua Suliță	42
Ільків М. В., Михайлюк В. В., Ємчук В. В. Об’єкти археологічної спадщини на території м. Чернівці: питання кількості та локалізації	43
Ільків М. В., Шевчук Б. В. Бронзовий серп із Коновки на правобережжі Середнього Дністра	45
Калініченко В. А., Михайлина Л. П., Пивоваров С. В. Рідкісний тип ножів із слов’янських поселень райковецької культури на Буковині	48
Калініченко В. А., Пивоваров С. В., Горбаненко С. А. Тезаврації сільськогосподарських знарядь із Рідківецького археологічного комплексу VIII–X ст.: попереднє повідомлення	50
Карпо А. В. Археологічні пам’ятки в околицях с. Топорівці на Буковині	53
Кононенко О. М., Рідуш Б. Т., Поп’юк Я. А. Кам’яна індустрія з місцезнаходження пізньоплейстоценової фауни Зеленів	56
Коржик В. П. Де ж той старовинний город Хмелів?	58
Котовіч П. Н., Миська Р. Г. Захисний упор від середньовічної холодної зброї з фортеці Тустань	61

З Раннього Середньовіччя в Пруто-Дністровському межиріччі «кристалізуються» слов'янські старожитності, представлені, зокрема, поселенням райковецької культури (VIII–IX ст.) в уроч. Гуків, а також двома селищами княжої доби (XII–XIII ст.) (Тимошук 1984). Яскравою пам'яткою Раннього Нового часу є мурована церква св. Іллі з кладовищем поряд.

Таким чином, окреслений мікрорегіон фактично безперервно був заселений щонайменше з енеоліту. Половина з відомих поселень – багатощарові, тяжіють до місць з родючими ґрунтами й джерелами води. Місцеві пам'ятки є перспективними для подальших досліджень і потребують захисту від негативних антропогенних чинників.

*Олеся Кононенко (Київ),
Богдан Рідуш (Чернівці),
Яна Поп'юк (Чернівці)*

КАМ'ЯНА ІНДУСТРІЯ З МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ ПІЗЬОПЛЕЙСТОЦЕНОВОЇ ФАУНИ ЗЕЛЕНІВ

Місцезнаходження розташоване на північно-східній околиці с. Зеленів (Вижницький р-н, Чернівецька обл.), у глибокому яру, що врізаний у високий правий берег долини р. Прут. При геологічних зачистках розрізу в стінці яру, на глибині 11-12 м від поверхні тераси, у піщаних та супіщано-алевритових відкладах, що складають заплавної фації алювію пізньоплейстоценої тераси р. Прут, знайдено рештки мамонта (*Mammuthus primigenius*), коня (*Equus ferus cf. latipes*), гігантського оленя (*Megaloceros* sp.), бізона (*Bison priscus*). На деяких кістках простежуються сліди людської діяльності. За показниками вимірів зубів мамонта, який належить до проміжної товстоталевої форми *M. primigenius*, місцезнаходження датується витачівським інтерстадіалом, що корелюється з третьою ізотопною стадією (MIS 3). Поряд з кістками знайдено декілька кременевих виробів, що залягали у перевідкладеному стані, переважно у піщаних лінзах. Нижче подаємо характеристику саме цих кременевих виробів. Збори нараховують 18 од. Сировина – туронський кремій (17 од.), кварцит (2 од.).

Продукти первинного розколювання. Нуклеус – невеликий спрацьований – поздовжній підциліндричний; площадка пласка; має бокове ребро; на тильній стороні перехресні сколи; негативи

пластинок, мікропластин, дрібних сколів. Авіваж – відщеп, площадка фасетована. Відщепи (3 од.) – всі цілі, всі крем’яні; один має поздовжню огранку та двогранну площадку, другий – поздовжню огранку та точкову площадку, третій – біпоздовжню огранку та точкову площадку. Пластини (7 од.) – є кремeneві (5) та з кварциту (2); три цілих, решта фрагментовані; більшість пластин поздовжні (5), одна біпоздовжня, ще одна має ортогональну огранку; лише у чотирьох пластин збереглися площадки – одна пласка, дві точкові, одна двогранна; жоден скол немає ані «губки», ані редуції приплощадкової зони. Є одна ціла мікропластина з поздовжньою огранкою та пласкою площадкою. Вона має сильно увігнутий профіль.

Вироби зі вторинною обробкою. Є чотири знаряддя. Один цілий мікроліт на пластинці з суцільною латеральною стрімкою обрубуючою перлинною ретушшою (граветське вістря). Заготовка цього мікроліта має поздовжню огранку та точкову площадку. Другий мікроліт виготовлений на поздовжній мікропластині (збереглася дистальна її частина), оформлений суцільною латеральною маргінальною дрібною перлинною ретушшою. Ще одне знаряддя є досить унікальним. Типологічно це пластина білатерально ретушована, а функціонально, скоріш за все, використовувалося як різець двогранний. Цьому сприяла морфологія виробу – при знятті заготовки, ударна хвиля, обходячи внутрішнє ущільнення сировини, сформувала на латералях дистальної частини пластини дві пласкі поверхні, що нагадують негативи від різцевих сколів двогранного різця. Мабуть, така форма «надихнула» давніх майстрів, через що на інші частини обох латералей була нанесена дорсальна напівстрімка ретуш, мабуть, для закріплення руків’я. Достовірність такої інтерпретації цього виробу можна перевірити трасологічним дослідженням ймовірної робочої кромки «різця». Заготовкою цього виробу слугувала пластина з біпоздовжньою огранкою, площадка якої не збереглася. Четверте знаряддя – стамеска, сформована альтернативними пласкими лускатими сколами на дистальній частині відщепу. По краю робочої кромки є характерні раковисті сколи-заломі, що сформувалися під час використання. На протилежному від робочої кромки кінці заготовки на зламі є короткий східчастий негатив від різцевого сколу. Ймовірно цей негатив виник внаслідок удару по «обушку» під час експлуатації знаряддя.

Серед *відходів виробництва* є лише одна кременева луска.

Висновок. Колекція кам'яних знахідок невелика, що робить неможливим її повноцінний типолого-статистичний аналіз. Загалом, виявлені тут артефакти демонструють техніко-типологічні характеристики, притаманні верхньому палеоліту в цілому і гравецькому технокомплексу зокрема (мікроліт з обрубуючою ретушшю). Водночас, виявлені тут нуклеус, стамеска та мікроліт з дрібною маргінальною ретушшю, мікропластина з увігнутим профілем, враховуючи отримані дати та геологічне положення, можуть, бути співвіднесені з іншими технокомплексами, наприклад, епі-оріньяком.

Віталій Коржик (Чернівці)

ДЕ Ж ТОЙ СТАРОВИННИЙ ГОРОД ХМЕЛІВ?

Перефразовуючи назву статті «Де лежав старовинний город Хмельів?» відомого українського історика Мирона Кордуби (1907), цілком логічно задаєшся питанням: а де ж дійсно знаходилося оте вже ледь не містичне місто? Воно згадується у переліку міст і фортець «Списку руських міст далеких і близьких», а також в інших документах, що стосуються існування так званої Шипинської землі, що виникла у другій половині XIV ст. Цікавим є і той факт, що місто згадувалось у молдавських грамотах 1395 (перша згадка), 1433, 1436, 1444 (остання згадка) років, тобто часів зародження нині існуючих міст і сіл Буковини. Чому виникло і потім зникло це укріплене в невідомому місці, не залишивши в якості посаду ніякого аутентичного населеного пункту?

Це питання становило інтерес для дослідників австрійської доби краю, зокрема А. Прохазки, Р. Кайндля, які вважали цю справу зовсім безнадійною через брак джерельних вказівок. Іншої думки дійшли наступні дослідники (М. Кордуба, А. Жуковский, Ю. Карпенко (1965), Д. Бучко, Б.Тимошук (1964, 1965), які на підставі аналізу історичних документів та топонімії конкретизували більш ймовірне місце розміщення міста-фортеці, прив'язуючи його до південного прикордоння Галицького королівства та пізнішої Шипинської землі. Ним виявились рештки земляних укріплень городища в урочищі Вали на крайній південній околиці с. Карапчів, відомі у після-Хмельівському топоваріанті як Городок над Черемошем. Аргументами на користь цієї версії були: останнє місце у неодноразовому переліку трьох літописних міст Хотин-